

Kristian Lewis (2016). *Lažni prijatelji s Rječnikom hrvatsko-ruskih lažnih prijatelja*. Zagreb: Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje, 441 str.

Godine 2016. Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje objavio je knjigu dr. sc. Kristiana Lewisa *Lažni prijatelji s Rječnikom hrvatsko-ruskih lažnih prijatelja*. Knjiga je dio biblioteke *Prinosi hrvatskomu jezikoslovlju*.

U Predgovoru autor navodi da je knjiga prerađeni i dopunjeni tekst njegova doktorskoga rada *Hrvatsko-ruski lažni prijatelji* obranjenoga 2010. godine na Filozofskome fakultetu Sveučilišta u Zagrebu.

Knjiga ima ukupno 441 stranicu i podijeljena je na 14 dijelova.

Nakon *Uvoda* (str. 1–4) slijedi poglavlje *Metodologija istraživanja lažnih prijatelja* (str. 5–22) koje se sastoji iz triju potpoglavlja. Metodološki okvir istraživanja prati znanstvene spoznaje dviju temeljnih lingvističkih grana – genetske lingvistike i kontaktne lingvistike – u okviru kojih se najčešće proučavaju lažni prijatelji. Tim je dvjema granama pridodana i traduktološka jer se upravo teorija prevođenja često bavi problemom lažnih prijatelja. Potpoglavlje *Genetskolingvističke postavke* donosi osnovne genetskolingvističke značajke hrvatskoga i ruskoga jezika te se utvrđuju pretpostavke za mogućnost istraživanja lažnih prijatelja. Potpoglavlje *Kontaktološke postavke* ukratko predstavlja relevantne kontaktologe i prikazuje rezultate dosadašnjih hrvatsko-ruskih kontaktoloških istraživanja. U poglavlju *Traduktološke postavke* daje se pregled traduktoloških teorija i načela, razmatra odnos traduktologije i lingvistike te književne teorije.

Treće se poglavlje, *Nazivoslovno određenje lažnih prijatelja* (str. 23–32), sastoji od dvaju potpoglavlja. U prvome, *Predloženi nazivi i njihova podjela*, popisani su, grupirani i komentirani termini za lažne prijatelje u trinaest svjetskih jezika. K. Lewis razvrstava brojne nazive u tri skupine: nazivi s nejezikoslovnim sastavnicama (npr. *lažni prijatelji*), nazivi s već ustaljenim, ali sad proširenim lingvističkim značenjem (npr. *homonim*) te novi nazivi (npr. *tautonim*). U potpoglavlju *Nazivoslovna načela i izbor operativnoga naziva* prikazana su terminološka načela prema kojima se predlaže operativni naziv *lažni prijatelji* upotrijebljen u knjizi.

Četvrto je poglavlje, *Tipologije lažnih prijatelja* (str. 33–52), posvećeno pregledu tipologija lažnih prijatelja u različitim svjetskim jezicima. Pritom su u obzir uzeti znanstveni radovi iz područja lingvistike, teorije prevođenja te rječnici lažnih prijatelja.

U poglavlju *Leksikografska obrada lažnih prijatelja* (str. 53–70) prikazani su pristupi leksikografskoj obradi lažnih prijatelja u dvojezičnoj i višejezičnoj leksikografiji. Opisani su i komentirani dvojezični rječnici srodnih jezika, rječnici jezika koji nisu genetski bliski te *Peterojezični rječnik europeizama*.

U šestome je poglavlju, *Korpus hrvatsko-ruskih lažnih prijatelja* (str. 71–106), opisan način prikupljanja građe za istraživanje te osnovna obilježja same građe. Korpus lažnih prijatelja obuhvaća 864 hrvatska leksema i 1.086 ruskih leksema. U trećemu se potpoglavlju, *Raslojenost leksika u korpusu*, analizira raslojenost leksi-

ka na sljedećih pet razina: vremenska, područna, stilska, prijenos značenja i nazivoslovna. U dijelu *Vremenska raslojenost* razmatraju se hrvatski leksemi obilježeni odrednicama *arh.*, *pov.* i *zast.* (npr. *gnus*, *aparatičnik*, *gvozd*) te ruski leksemi obilježeni odrednicama *ист.* i *устар.* (npr. *невольник*, *яство*). Ukupno je vremenski markirano 29 hrvatskih i 46 ruskih leksema. U dijelu *Područna raslojenost* utvrđuje se da se na hrvatskoj strani korpusa nalazi jedna odrednica – *reg.*, kojom je obilježeno 14 leksema (npr. *plac*), dok na ruskoj strani takva odrednica izostaje. U dijelu *Stilska raslojenost* govori se o stilskim nijansama i različitim funkcionalnim stilovima zastupljenima u korpusu. Na hrvatskoj strani korpusa nađene su odrednice *pogr.*, *razg.* i *žarg.* (npr. *armada*, *pokaz*, *familija*), dok su na ruskoj strani korpusa potvrđene 23 odrednice, razvrstane u tri veće skupine: a) *книжн.*, *офиц.*, *публиц.*, *трад.–поэт.*, *нар.–поэт.* i *спец.* (npr. *фамилия*, *наличие*, *столица*, *кров*, *красный*, *палец*); b) *разг.*, *разг.–сниж.*, *трад.–нар.*, *нар.–разг.*, *проф.* i *жарг.* (npr. *академик*, *чурка*, *бранить*, *крупица*, *зарез*, *штука*) te c) *высок.*, *сниж.*, *ласк.*, *шутл.*, *неодобр.*, *ирон.*, *пренебр.*, *презрит.*, *бранно.*, *грубо.* i *вульг.* (npr. *година*, *подвести*, *чайник*, *пилить*, *шишка*, *лепет*, *тварь*, *гнус*, *орать*, *засрать*). Ukupno je stilski obilježeno 36 hrvatskih leksema te 533 ruska leksema. U potpoglavlju *Prijenos značenja* utvrđeno je da se odrednica *pren.* nalazi samo u hrvatskome dijelu korpusa, a njome je obilježeno 90 hrvatskih leksema (npr. *cvijet*). U potpoglavlju *Nazivoslovna raslojenost* razmotreni su leksemi obaju jezika obilježeni strukovnim odrednicama. Na hrvatskoj strani korpusa potvrđene su 64 strukovne odrednice (npr. *adm. nalog*, *film. bunker*), a na ruskoj – 30 (npr. *воен. колонна*, *муз. вокал*). Na hrvatskoj su strani korpusa 373 leksema obilježena kao termin, a na ruskoj – 88.

U poglavlju *Analiza korpusa hrvatsko–ruskih lažnih prijatelja* (str. 107–184) utvrđena su dva polazna kriterija analize – izrazni i sadržajni, a rezultat analize jest klasifikacija korpusnih leksema. Potpoglavlje *Analiza korpusa prema izraznome kriteriju* obuhvaća *Grafijsku analizu*, u kojoj se razmatra odnos grafema i fonema u hrvatskome i ruskome jeziku. U potpoglavlju *Fonološka analiza* oprimjeruje se dokidanje distinkcije između ruskih palataliziranih i nepalataliziranih fonema u hrvatskome te ostali odnosi navedeni u *Grafijskoj analizi*, samo sada s fonološkoga aspekta. Analizira se i naglasak u hrvatskome i ruskome, refleksi *jata*, punoglasje, jednačenje po zvučnosti te odnosi suglasničkih skupina *–st–/–стн–* i *–št–/–чт–*. U potpoglavlju *Morfološka analiza* navode se promjenljive i nepromjenljive vrste riječi obuhvaćene korpusom hrvatsko–ruskih lažnih prijatelja. Od promjenljivih vrsta riječi zastupljene su imenice, glagoli i pridjevi, a od nepromjenljivih veznici, prijedlozi i čestice. U potpoglavlju *Imenice* podrobnije je istražena gramatička kategorija roda imenica, a u suodnos su dovedeni i sufiksi *–ac ~ –ец*, *–je ~ –ие*, *–nje ~ –ние* i *–nje ~ –нье*. U potpoglavlju *Glagoli* uspoređeni su infinitivni sufiksi u hrvatskome (*–ti*, *–ći*) s onima u ruskome (*–ть*, *–чь*, *–ми*) te su navedene razlike koje su uočene s obzirom na gramatičku kategoriju glagolskoga vida. Analizirana je i kategorija povratnosti te su izdvojeni korpusni primjeri tzv. neuzajamne povratnosti (neki su glagoli u hrvatskome povratni, a u ruskome nisu i obratno). Provedena je i analiza glagola

s različitim vidom, pri čemu su posebno razmotrena značenja glagolskih prefiksa kojima se mijenja kategorija vida (prefiksi *iz-*, *s-*, *u-*, *za-*). Zaključeno je da postoje značenja jednakih prefikasa u ruskome i hrvatskome jeziku koja su podudarna, kao i da postoje značenja jednakih prefikasa u ruskome i hrvatskome jeziku koja su nepodudarna pa ta činjenica dodatno usložnjava problem lažnih prijatelja. U potpoglavlju *Pridjevi* uspoređeni su hrvatski određeni i neodređeni oblici pridjeva te ruski dugi i kratki pridjevi. Suodnos je uspostavljen između hrvatskoga nastavka *-i* i triju ruskih nastavaka *-ыü*, *-уü* i *-оü*. U potpoglavlju *Nepromjenljive riječi* zastupljene su tri skupine nepromjenljivih riječi – veznici, prijedlozi i čestice, dok priloz i uzvici nisu potvrđeni.

U drugome potpoglavlju, *Analiza korpusa prema sadržajnome kriteriju*, težište je stavljeno na uočavanje, usporedbu i tumačenje korelacija među značenjima leksema hrvatskoga i ruskoga jezika koji tvore par ili parove lažnih prijatelja. Analizom prema sadržajnome kriteriju utvrđeno je da je suodnosima leksema tih dvaju jezika nastalo 745 parova potpunih lažnih prijatelja (71,5 %) i 297 parova djelomičnih lažnih prijatelja (28,5 %). Ukupno je riječ o 1.042 para lažnih prijatelja. Posebno su analizirani internacionalizmi u korpusu, ukupno 20 skupina u obama jezicima, te je potvrđena već iznesena pretpostavka da etimologija nema važnu ulogu u uspostavi parova lažnih prijatelja jer refleksno prepoznavanje i pogrešno zaključivanje o značenju inojezičnoga leksema ne ovisi o njoj, nego o iskustvu sudionika u komunikaciji, koje se temelji na spoznajama polaznoga jezika. Navedeni su i primjeri pejorizacije značenja i kod potpunih i kod djelomičnih lažnih prijatelja, a analizom je utvrđeno da to uglavnom podrazumijeva i suženje značenja. U potpoglavlju *Potpuni lažni prijatelji* analizirani su primjeri potpunih lažnih prijatelja koji dijele semantičko polje, ali je u dvama jezicima došlo do segmentacije značenjske periferije, a zatim i parovi lažnih prijatelja koji imaju posve oprečna značenja od onih koje govornici pojedinoga jezika očekuju te naposljetku parovi potpunih lažnih prijatelja s oprekom »živo« ~ »neživo«. Na kraju te analize donosi se cjelovit popis parova leksema koji su potpuni hrvatsko–ruski lažni prijatelji. U potpoglavlju *Djelomični lažni prijatelji* analiziraju se parovi leksema s djelomičnim preklapanjem značenja, a s obzirom na to u kojem se opsegu značenja hrvatskoga i ruskoga leksema razlikuju, moguća su tri odnosa: 1. u hrvatskome postoje značenja kojih nema u ruskome, tj. hrvatski leksem ima više značenja nego ruski; 2. u ruskome postoje značenja kojih nema u hrvatskome, tj. ruski leksem ima više značenja nego hrvatski; 3. i u hrvatskome i u ruskome postoje značenja kojih nema u drugome jeziku, tj. i hrvatski i ruski leksemi imaju značenja kojih nema u njihovu parnjaku. Na kraju analize donosi se cjelovit popis parova leksema koji su djelomični hrvatsko–ruski lažni prijatelji.

U osmome poglavlju, *Leksikografske postavke Rječnika hrvatsko–ruskih lažnih prijatelja* (str. 185–190), K. Lewis donosi načela ustroja *Rječnika hrvatsko–ruskih lažnih prijatelja*, a nakon toga slijedi sam Rječnik (deveto poglavlje, str. 191–413), u kojem se donose leksikografski obrađeni lažni prijatelji. Prikazani su dvostupačno tako da se paralelno mogu pratiti leksemi obaju jezika. Rječnički članak sadržava natuknicu s etimološkim podatkom (na mjestima gdje je to potrebno), daju se

osnovne gramatičke i stilske odrednice te naznaka radi li se o potpunome ili djelomičnome lažnom prijatelju (kratice P i D). Dalje slijedi značenje ili niz značenja (za hrvatsku stranu na hrvatskome jeziku, a za rusku – na ruskome) koji su ispisani iz jednojezičnih rječnika hrvatskoga, odnosno ruskoga jezika.

Navodimo četiri rječnička članka.

<p>čoporni pridj. <P> koji se odnosi na čopor</p>	<p>чопорный прил. чрезмерно строгий, чинный в поведении, в соблюдении приличий</p>
<p>djeva ž <D> umilj. od djevojka</p>	<p>дева ж 1. <i>трад.–поэт.</i> девушка 2. (с прописной буквы) <i>только ед.</i> Одно из двенадцати созвездий Зодиака 3. о человеке, родившемся в конце августа – сентябре, когда Солнце находится в созвездии Девы</p>
<p>istočiti svr. <P источить¹; источить²> 1. <i>prel.</i> učiniti da istekne, iscure; izliti 2. <i>neprel.</i> isprazniti se točeći; iscureti, izliti se</p>	<p>источить¹ <i>св.</i> 1. многократным точением истереть, сделать тоньше 2. = изъесть (испортить, повредить, грызть или подтачивая (о насекомых))</p> <p>источить² <i>св.</i> 1. <i>книжн.</i> издать, испустить, распространить (свет, запах и т.п.) 2. <i>высок.</i> выделить из себя какую-л. влагу</p>
<p>da¹ <i>veznik</i> <P> 1. izriče namjeru radnje glavne rečenice, namjerni veznik; kako bi, ne bi li (<i>Trčala je da stigne.; Otišli su u šumu da naberu gljiva.</i>) 2. iskazuje posljedicu radnje glavne rečenice, posljedični veznik; te, pa (<i>Spustili se oblaci da se nije ništa vidjelo.; Bilo je teško da smo posustali.</i>)</p>	<p>да¹ <i>союз</i> 1. (<i>соединяет однородные чл. предл., повторяющиеся сл. и предл.</i>) = И (<i>Хороший да пригожий.; Хлеб да соль вам!</i>) 2. (<i>присоединяет предл. и чл. предл.</i>) указывает на развитие, дополнение, пояснение высказанной мысли или характеристику, оценку сказанного (<i>Обидели, да ещё как!; Такая женщина плачет, да притом по пустякам.</i>)</p>

<p>3. izriče uvjet koji nije ispunjen ili se ne može ispuniti za ostvarenje pogodbe, pogodbeni veznik; kad bi (<i>Kupila bih haljinu da imam novaca.; Da si javio, došla bih.</i>)</p> <p>4. izriče pomišljeni uvjet, a ne i zbiljski ispunjen, dopusni veznik; makar, premda, iako (<i>Ne mogu da i hoću.; Otići ću pa da me i ubiju.</i>)</p> <p>5. izriče pobliže tumačenje glavne rečenice, izrični veznik; kako, gdje (<i>Rekla mi je da sam dobra.; Vidim da radi.</i>)</p> <p>6. izriče uzročni odnos glavne i zavisne rečenice, uzročni veznik; jer, zbog toga što, stoga što, što (<i>Smeta ga da mu nisu rekli.; Zahvaljujući tomu da je bio dobre volje, sve je dobro prošlo.</i>)</p> <p>7. izriče vremenski odnos glavne i zavisne rečenice, vremenski veznik; kako, otkako (<i>Ima više godina da se nismo vidjeli.</i>)</p> <p>8. izriče pridruživanje glavnoj rečenici, odnosni veznik; koji, tko (<i>Nema nikoga da želi raditi.</i>)</p> <p>9. služi za pretvaranje upravnoga govora u neupravni (<i>Rekao je da ga ne čekamo.</i>)</p> <p>10. u sprezi s <i>jer</i> služi za navođenje tuđih riječi izričući i sumnju u istinitost navoda; navodno (<i>Nije došla jer da nije stigla na vlak.</i>)</p>	<p>3. (<i>присоединяет предл. и чл. предл.</i>) употр. при перечислении однородных членов предложения и предложений (<i>А было на нём без малого пуд: рюкзак со снаряжением, да палатка, да лыжи.</i>)</p> <p>4. (<i>присоединяет предл. и чл. предл.</i>) выражает противопоставление, несоответствие или ограничение предшествующего; но, однако (<i>Светит, да не греет.; Они меня не знают, да я–то их хорошо знаю!</i>)</p>
---	--

Nakon Rječnika u knjigu su uključeni sljedeći dijelovi: 10. *Zaključak*, str. 415–420; 11. *Literatura*, str. 421–437; 12. *Sažetak*, str. 439; 13. *Резюме*, str. 440; 14. *Abstract*, str. 441.

U *Zaključku* se dosta opširno iznose osnovne teorijske postavke iz istraživanja lažnih prijatelja. U dijelu *Literatura* navodi se popis od oko 235 bibliografskih jedinica, što dokazuje da je K. Lewis upoznat s recentnom literaturom koja obrađuje temu lažnih prijatelja, pri čemu prema dijelu stavova iznesenih u radovima iznosi

argumentirano neslaganje, ali, što je važnije, njegovo istraživanje donosi nove podatke i zaključke o temi lažnih prijatelja.

Knjiga bi se, uvjetno rečeno, mogla podijeliti na teorijski i na leksikografski dio. Što se teorijskoga dijela tiče, možemo konstatirati da je to najopsežniji, metodološki najpotpuniji i teorijski najtemeljiti rad o toj temi u Hrvatskoj. Teorijski dio rezultira dosad najvećim popisom i leksikografskim opisom hrvatsko–ruskih lažnih prijatelja. *Rječnik hrvatsko–ruskih lažnih prijatelja* smatramo vrlo bitnim dijelom knjige koji ima veliku praktičnu vrijednost.

Knjiga Kristiana Lewisa *Lažni prijatelji s Rječnikom hrvatsko–ruskih lažnih prijatelja* namijenjena je u prvome redu kroatistima i rusistima koji se bave različitim aspektima kontaktne lingvistike i traduktologije, ali ona će, uvjereni smo, zainteresirati i druge slaviste. Svakako treba naglasiti da će se njome služiti studenti kroatistike i rusistike koji pokazuju zanimanje za leksikološke teme, ali ona može biti i vrlo koristan priručnik na nastavi iz mnogih kolegija u okviru studija rusistike.

Izuzetno bitnim smatramo i činjenicu da se knjiga *Lažni prijatelji s Rječnikom hrvatsko–ruskih lažnih prijatelja* izvrsno uklapa u niz monografija u kojima se obrađuje navedena tema i rječnika lažnih prijatelja objavljenih u europskoj slavistici.

Željka Fink